

İÜHF - 02.06.2017, 14: 00

Genel Hukuk ve Türk Hukuk Tarihi Dersi Bitirme Sınavı (Tek)

Osmanlı Devleti vatandaşı Bekir, oğlu Murat'la birlikte Üsküdar'da yaşamaktadır. Ticaretle uğraşan Bekir, 1680 senesinde işlerini oğluna devreder ve hacca gider; ancak yakalandığı bir hastalıktan ötürü orada ölür. Geride kalan oğluna iki ev ve bir dükkân bırakır. Murat bunlardan bir evi, ölümünün ardından hüküm doğurmak üzere, vakfeder. İşlerini zamanla ilerleten Murat, kendisine yardımcı olması amacıyla Abdullah adında bir köle satın alır. Ne var ki, Abdullah bir akşam, kendisine hakaret eden komşu dükkânın çalışanı Kadir'i bıçaklayarak öldürür. Olay kadı İlyas Efendi'ye intikal eder. Kadı İlyas Efendi Abdullah'ı mahkûm eder ve olay kadı siciline kaydedilir. Sicildeki kaydın altında “Şuhûdü'l-hâl: Sipahi Emir Şah Bey, Yeniçeri Hayreddin, Davud Reis ve Şah Bâli” yazılıdır.

Sorular

1. ⁱMülkiyeti kazanma yollarını sayıp Murat'ın iki ev ve bir dükkâna hangi yolla malik olduğunu anlatınız.
2. ⁱⁱMurat'ın ölümünün ardından hüküm doğurmak üzere vakıf kurması ne anlama gelir? Murat'ın kurduğu vakıftan dönmesi mümkün müdür? Açıklayınız.
3. Olaydaki suçu belirleyip, farklı ihtimalleri göz önünde bulundurarak, kime/kimlere ne tür yaptırımlar uygulanacağını anlatınızⁱⁱⁱ.
4. Osmanlı kadısının yararlandığı yürürlük ve bilgi kaynaklarını sayınız. Kadı İlyas Efendi'nin görevini yürütürken “adeta bir kanun mecmuası gibi yararlandığı” fıkıh kitabı ve yazarını, dönemi dikkate alarak belirtiniz.^{iv}
5. Şuhûdü'l-hâlin işlevini açıklayıp Batı hukukundaki jüri kurumuyla karşılaştırınız.^v
6. Sipahi Emir Şah Bey'i Osmanlı arazi hukukundaki yeri bakımından değerlendiriniz.^{vi}

Metin Soruları

7. Eski Türk Devletlerinde töre nedir ve kaç şekilde oluşur? Anlatınız.^{vii}
8. Ahad hadis neye denir? Hanefiler bu tür hadisleri hangi şartlarla kaynak olarak kabul ederler? Yazınız.^{viii}

Sınav süresi 90 dakikadır. İlk yarım saat çıkılmaz. Cevaplarınızın öz ve gerekçeli, dilbilgisi ve imla kurallarına uygun olmasına özen gösteriniz. Başarılar.

1. Mülkiyeti kazanma yolları aslen iktisap ve devren iktisap olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aslen iktisap yolları ihraz, karıştırma-birleştirme, hukukî tağyirdir. Devren iktisap yolları ise halefiyet ve hukuki işlemdir.

Halefiyet, kişinin başkasının yerini alması demek olan mirasçılık hali ya da telef olan malın yerini alan haksız fiil tazminatıdır. Halefiyetin tipik bir örneği mirasçılık yoluyla halefiyettir. Bununla beraber İslam Hukukunda külli halefiyet, yani terekenin tüm hak ve borçlarına halef olma durumu söz konusu değildir. Öncelikle terekeden miras bırakanın cenaze ve defin masrafları karşılanır, borçları ödenir, varsa vasiyeti yerine getirilir. Mirasçılar ise terekenin kalan kısmına halef olurlar. Olayda da söz konusu malların Murat'a geçişi halefiyet yoluyla olmuştur.

2. Vakfın vâkıfın (vakfedenin) sağlığında işlerlik kazanacak şekilde kurulması mümkün olduğu gibi, vasiyet yoluyla kurulması da mümkündür. Murat'ın ölümünden sonra hüküm doğuracak şekilde vakıf kurması da vasiyet yoluyla vakıf kurmak anlamına gelir. Bu durumda vakfa tahsis edilen malvarlığı vasiyet için getirilen sınırlamalara tabidir.

Vâkıfın ölüme bağlı tasarrufla (vasiyetle) vakıf kurma yolunu tercih etmesi halinde ölümünden evvel kendi iradesiyle vakıf kurma iradesinden dönmesi mümkündür. Ancak vâkıf, vakıf kurma iradesinden dönmeden vefat ederse artık vakıf dönülemez (lâzım) duruma gelmektedir. Olayda, vakfeden Murat'ın vefatından evvel vasiyet yolu ile kurduğu vakıftan dönmesi mümkündür. Ancak vasiyetinden dönmeden vefat etmesi halinde vakıf dönülemez (lazım) hale gelecektir.

3. Olayda Abdullah'ın Kadir'i öldürmesi fiilinin öldürme suçu bakımından incelenmesi gerekir. Öldürme suçu, cana ve vücut bütünlüğüne yönelik bir suç olduğundan *kıyas gerektiren suçlar* kategorisine girmektedir. Abdullah'ın öldürme fiilini kesici, delici bir aletle gerçekleştirmesi ise kastın varlığına delil teşkil etmektedir. Netice itibariyle olayda *kasten adam öldürme* söz konusudur.

Kasten adam öldürmenin cezası *kıyastır*. Fail Abdullah, köledir. Kölelerin bazı suçlar bakımından ceza sorumluluğu hür insanlarınkinden farklıdır. Cezanın bölünebilir olduğu suçlar bakımından köleler için hür insanlara hükmedilecek cezanın yarısına hükmedilir. Ancak kıyas gerektiren suçlarda hükmedilecek cezalar bölünebilir nitelikte olmadığından köle için de aynı hür insan gibi kıyas cezasına hükmolunur. Dolayısıyla köle Abdullah açısından kıyas cezasıyla cezalandırılma söz konusudur.

Bununla beraber maktulün yakınları, kıyas yerine diyet isterlerse bu durumda diyet sorumluluğu gündeme gelir. Kural olarak diyeti kâtil öder. Ancak olayda Abdullah köledir. Kölenin kendine ait bir malvarlığı olmadığından onun diyetini

efendisi (olayda Murat) öder. Eğer Murat, söz konusu diyeti ödemeyi kabul etmezse diyetin karşılanması için kölenin (Abdullah'ın) satımına razı olur.

Ayrıca olayda Kadir'in Abdullah'a hakaret etmesi, had ve kısas gerektiren suçlar arasına girmediğinden *tazir cezası gerektiren suçlardandır*.

4. Osmanlı kadısının yararlandığı yürürlük ve bilgi kaynakları *fıkıh kitapları, fetva mecmuaları, kanunnameler ve şer'îye sicilleridir*. Olayın 1680 yılında geçtiği dikkate alındığında Osmanlı kadısının görevini yerine getirirken adeta bir kanun mecmuası gibi istifade ettiği fıkıh kitabı, *İbrahim Halebî'nin kısaca Mültekâ* olarak adlandırılan eseridir. Kanunî Sultan Süleyman dönemine kadar Osmanlı kadısının en önemli başvuru kitabı, Molla Hüsrev'in kısaca *Dürer* olarak adlandırılan kitabıydı. Ancak bu dönemden itibaren *Dürer*'in yerini *Mültekâ* almıştır.

5. Kadı yardımcılarında olan *şuhûdü'l-hâl*, mahkemede yapılan yargılamanın gözlemcileridir. Yargılama sırasında varlıkları ile hem yargılamanın aleniyetini sağlarlar, hem de kadının adaletle karar vermesine vesile olurlar. Yani dolaylı bir etkileri söz konusudur.

İstisnâen kadıların şuhûdü'l-hâlin müşavirliğinden istifade ettiği olmuştur.

Şuhûdü'l-hâl, mahkemenin işleyişine veya Osmanlı kadısının kararına herhangi bir şekilde müdahale etmez. Uyuşmazlığa ilişkin görüş ifade etmemesi nedeniyle Batı hukukunda görülen *jüri* kurumundan farklıdır.

6. Emir Şah Bey, sipahidir. Sipahi, mirî arazi ve tımar sistemi arasında sıkı bir ilişki mevcuttur. Mirî arazi, rakabesi (çıplak mülkiyeti) devlete ve tasarruf hakkı şahıslara ait arazidir. Sipahi denilen bu görevli ise mirî arazinin tasarruf esaslarını denetleyen, ferağ ve intikal işlemlerini idare eden, vergileri toplayan görevlidir. Tımarlı sipahi, topladığı vergi ile asker besler ve sefere katılır. Vergilerin sipahi eliyle toplandığı bu sisteme tımar (dirlik) sistemi; bu askerlere de tımarlı sipahi denir.

7. Sosyal ve hukukî kuralların tümüne *töre* denir.

Töre üç şekilde oluşur. Birincisi, örf ve adet yoludur. İkincisi, kurultayın hukuk yapmasıdır. Kurultayda töre değiştirilebilir. Üçüncüsü ise hakanın töre koymasıdır.

8. *Ahad hadis*, her nesilde bir kişinin rivayet ettiği hadislerdir. Hukukla ilgili hadislerin çoğu bu gruptadır.

Hanefiler ve Malikiler, ahad hadisleri belli şartların varlığı halinde kaynak olarak kabul etmektedirler. Hanefilere göre bu şartlar; öncelikle hadisi rivayet edenin bununla amel ediyor olması, yani aykırı uygulamasının olmaması

gerekir. Hadisin sık sık meydana gelen, herkesin bildiği hususlara ilişkin olmaması Hanefilerin aradığı ikinci şarttır. Son olarak eğer râvî, hukukçu değilse yukarıdaki şartlara ek olarak hadisin kıyas ve hukukî esaslara aykırılık teşkil etmemesi gerekmektedir.